

Σωκράτει ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπῆρτεῖτο χρόνος, ὅπως αὕτη καταστῆ καθολικὴ αὐτοσυνειδησίᾳ¹.

Σὺν τῇ ἀρνήσει τῆς ἐκ τοῦ προτέρου δημιουργίης τοῦ πολιτεύματος, ὁ Ἐγγελος ἀρνεῖται συνεπῶς καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἐννοίας τῆς βουλήσεως, δημιουργούτης τὴν πολιτείαν, ἐννοίαν τῆς κυριαρχίης τοῦ λαοῦ. Αὕτη δύναται νὰ ρηθῆ ἀπλῶς ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοτελείας τοῦ λαοῦ, ἀποτελοῦντος ἰδίαν πολιτείαν. Καὶ δύναται τις μὲν περὶ τῆς ἐσωτερικῆς λαλῶν κυριαρχίης, νὰ εἴπῃ ὅτι αὕτη ἐδρεύει ἐν τῷ λαῷ, ὅταν λαλῆ περὶ τοῦ ὅλου, ἀλλὰ κυριαρχίη τοῦ λαοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παρὰ τῷ μονάρχῃ ὑφιστάμενην κυριαρχίην, κατὰ τὴν χρῆσιν τῶν νεωτέρων χρόνων, εἶνε ἀτακτος σκέψις, βραχίζομένη ἐπὶ τῆς συγκεχυμένης τοῦ λαοῦ ἐννοίας. Ὁ Μονάρχης εἶνε ἡ πληρεστέρη ἐκδήλωσις καὶ παρῆστασις τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίης. Λαὸς ἄνευ μονάρχου καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ ἀνγκυκλίως καὶ ἀμέτῳσ συνθεομένης ὀργανώσεως τοῦ ὅλου, εἶε ἀμορφος σωρὸς, οὐδεμίαν πολιτείαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ὑφιστάμενα, οἷα εἶνε ἡ κυριαρχία, ἡ κυβέρνησις, τὰ δικαστήρια, αἱ τάξεις καὶ τὰ παρεπόμενα.

Ἡ κυριαρχία δὲν ἐμφανίζεται μόνον ὡς ἐσωτερικὴ ὑπόστασις τῆς πολιτείας· ὑπάρχει ἐπίτης καὶ ἐξωτερικὴ κυριαρχία, ἐμφανιζομένης τῆς πολιτείας ὡς αὐτοτελοῦς καὶ αὐτονόμου ἀτομικότητος ἀπέναντι ἐτέρων αὐθυποστῆτων πολιτειῶν. Ἐντεῦθεν δικαιοῦται νὰ διεκδικῆ τὴν ἀτομικότητα ταύτην καὶ αὐτονομίαν κατὰ πάσης ἀποπειρῆς ἐχθρικῆς παρεμβάσεως, ὅθεν καὶ ἡ ἠθικὴ στιγμή τοῦ πολέμου, ὅστις δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀπόλυτον κακόν, ἀλλ' ὡς ἀνάγκη, ἔχουσα τὴν ὑπόστασιν φυσικῆς δυνάμεως. Ὁ πόλεμος συντείνει εἰς τὴν ἠθικὴν ὑγείαν τῶν λαῶν, ὡς ἡ κίνησις τῶν ἀνέμων κωλύει τὴν θέλασσαν ἀπὸ τῆς σήψεως, εἰς τὴν ἠθελε ρίψει αὐτὴν διαρκῆς γαλήνη, ὅπως καὶ τοῦ λαοῦ διαρκῆς ἢ αἰωνία εἰρήνη. Οἱ λαοὶ ἐξέρχονται ἀπὸ τῶν πολέμων οὐ μόνον ἰσχυρότεροι, ἀλλ' ἐπίσης ἔθνη, ἅτινα εἶνε ταρχώδη, κερδαίνουσι δι' ἐξωτερικῶν πολέμων γαλήνην ἐν τῷ ἐσωτερικῷ. Διὰ τῆς θεωρίας ταύτης τοῦ πολέμου, ἥτις ἦτο ἡ ἀρχούσα θεωρία τῆς πρωσικῆς πολιτικῆς ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως τῆς μοναρχίας, καὶ ἥς τὰ ἀποτελέσματα πρόκεινται σήμερον πασιφανῆ, ἡ γερμανικὴ συνειδησις ἐτάραττε τὰ ἰδεολογικὰ περὶ αἰωνίας εἰρήνης ἀκείρα τοῦ Καντίου καὶ τοῦ Φίχτου, γονυπετοῦται πρὸ τοῦ νέου ἱστορικοῦ εἰδώλου τοῦ Ἐγγελου. Ἡ θεωρία αὕτη ἦτο ἡ ἀποθέωσις τῆς βίης καὶ τῆς ἰσχύος, ἐπὶ ὀλιγωρίᾳ τῆς αἰωνίας δικαιοσύνης. Ἡ Γερμανία τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀνεμιμνήσκετο τῶν παλαιῶν αὐτῆς θεῶν, οἵτινες ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἀπέκειντο ἐν τῇ μυθικῇ Βαλχάλλᾳ, καὶ οὐς ἐξώρκιζεν ἐκ νέου ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἡ διζλεκτικὴ ἰδεολογία τοῦ Τεύτονος φιλοσόφου.

¹ Rechts philosophie]§ 274.

έντεῦθεν ὁ θαυμασμὸς αὐτοῦ πρὸς τὸν Ναπολέοντα, τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς βίας καὶ τῆς ἐπιτυχίας, θαυμασμὸς, ὅστις ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ καταστῇ ἡ ἀρχουσα τῆς γερμανικῆς φυλῆς σκέψις, ἣτις προπερσεκεύσσε τὸν θρίαμβόν τοῦ 1870 κατὰ τῶν ἄλλοτε νικητῶν, ἡ, περ προεμάντευεν ἤδη ὁ Ἐγγελοσ, οἶονεὶ παρηγορῶν τοὺς ἠττηθέντας συμπολίτας του, λέγων αὐτοῖς, ὅτι ὁ νικητὴς θὰ ὑπακύψῃ θεσσον ἢ βράδιον εἰς τὸν νόμον ἄλλου ἰσχυροτέρου λαοῦ, ἀντιπροσώπου νέας προόδου ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀναπτύξει τοῦ πνεύματος.¹

Δεύτερος βαθμὸς τῆς πολιτικῆς ἰδέας εἶνε τὸ *ἐξωτερικὸν δημόσιον δίκαιον*, ἀπορρέον ἀπὸ τῶν σχέσεων αὐτονομῶν πολιτειῶν. Ὁ λαὸς, ὡς πολιτεία, εἶνε τὸ πνεῦμα ἐν τῇ αὐτοτελεῖ αὐτοῦ λογικότητι καὶ τῇ ἀμέμπτῳ πραγματικότητι, συνεπῶς ἡ ἀπόλυτος ἐπὶ τῆς γῆς δύναμις ἡ πολιτεία εἶνε ἀρα αὐτοτελής τὴν κυριαρχίαν ἀπέναντι τῶν ἄλλων, τοῦτο δὲ εἶνε τὸ πρῶτον αὐτῆς ἀπόλυτον δίκαιον. Αἱ τῆς πολιτείας πρὸς ἑτέρας ἐκτὸς αὐτῆς σχέσεις ὀρίζονται διὰ συνθηκῶν, πᾶσα δὲ τῶν συνθηκῶν τούτων κηρύττει ἀρετὰ διὰ τοῦ πολέμου, μὴ ὑπάρχοντος πρὸς ἐπίληψιν τῶν ἀναφυομένων δυσχερειῶν ἀνωτέρου δίκαιου ἀνεγνωρισμένου· ὁ ἀνώτατος πρίτωρ εἶνε τὸ καθολικὸν καὶ ἀπόλυτον πνεῦμα, τὸ παγκόσμιον πνεῦμα. Γίνεται καθ' ἑκάστην πολὺς λόγος περὶ τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ ἠθικοῦ νόμου καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ διυσχυρισμὸς, ὅτι ἡ δευτέρα πρέπει νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν πρώτην· ἀλλ' ἡ εὐημερία μιᾶς πολιτείας ἀπαιτεῖ πᾶν ἄλλο ἢ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀτόμου, ἡ δὲ πολιτεία, ὡς ἠθικὴ ὑπόστασις, ἔχει τὸ δίκαιον αὐτῆς ἀμέσως ἐν ὑπάρξει οὐχὶ ἀφηρημένη, ἀλλὰ συγκεκριμένη, ἣτις δὲν θύναται νὰ ᾔνε ἀρχὴ τῶν πολλῶν ἐκείνων καθολικῶν σκέψεων, τῶν ὡς ἠθικῶν ἐπιταγμάτων θεωρουμένων. Παρρητηρήτεον δ' ὅτι, ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις τῶν πολιτειῶν σχέσεσιν, ἐκάστης ἐχούσης ἴδια συμφέροντα, συγκρούονται ποικίλα πάθη, συμφέροντα, ἰδιαιτέροι σκοποὶ, προτερήματα καὶ ἀρεταί, βία, ἀδικον καὶ κακούργημα, ὁπότε τὸ κοινωνικὸν σύνολον, ἡ αὐτοτέλεια τῆς πολιτείας, παραδίδονται εἰς τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων. Αἱ ἀρχαὶ τῶν πνευμάτων τῶν λαῶν εἶνε περιορισμέναι, συνεπῶς μεμονωμέναι, ἐν δὲ ταῖς ἀρχαῖς ταύταις εὐρίσκουσιν οἱ λαοὶ, καθὼ ὑφιστάμεναι ἀτομικότητες, τὴν ἀντικειμενικὴν αὐτῶν πραγμάτων καὶ αὐτοσυνειδησίαν, καὶ ἐντεῦθεν ἡ εἰμαρμένη αὐτῶν καὶ αἱ πράξεις ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις σχέσεσιν εἶνε ἡ ἐκδηλουμένη διαλεκτικὴ τοῦ ἐξιτήλου αὐτῶν, ἀφ' ἧς ἀπορρέει τὸ καθολικὸν πνεῦμα, τὸ παγκόσμιον, ἐξασκοῦν τὸ ὑπέρτατον αὐτοῦ δίκαιον ἐπὶ τῶν πεπερασμένων τούτων πνευμάτων ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ, ἢ παγκοσμίῳ δικαστηρίῳ.²

¹ Ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ κατὰ πρῶτον ἐξελλίσσεται ἡ πραγματικότης

¹ Philosophie des Rechts § 324.

² Philosophie des Rechts § 330—340.

τοῦ πνεύματος ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἐσωτερικῇ καὶ ἐξωτερικῇ ὑποστάσει· δι' αὐτῆς συνδέονται πολιτεῖαι, λαοὶ καὶ ἄτομα, ἅτινα τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀρχὴν ἐκπροσωποῦσιν. Δικαιοσύνη καὶ ἀρετὴ, ἀδικον, βία καὶ ἔγκλημα, μεγαλοφυΐαι καὶ αἰ πράξεις αὐτῶν, μικρὰ καὶ μεγάλα πάθη, εὐθύνη καὶ ἀθωότης, λαμπρότης τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου βίου, αὐθιπαρξία, εὐτυχία καὶ δυστυχία τῶν πολιτειῶν καὶ τῶν ἀτόμων ἔχουσι τὴν ὀρισμένην αὐτῶν σημασίαν καὶ ἀξίαν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐνσυνειδήτου πραγματικότητος, καὶ ἐν αὐτῇ εὐρίσκουσι τὴν ἐτυμηγορίαν αὐτῶν καὶ τὴν δικαιοσύνην, εἰ καὶ ἀτελή. Ἄλλ' ἡ παγκόσμιος ἱστορία πίπτει ἐκτὸς τούτων τῶν ἀπόψεων· ἡ ἀναγκασία ἐκείνη στιγμή τῆς ἰδέας τοῦ παγκοσμίου πνεύματος, ἣτις εἶνε ἤδη ἡ βαθμὶς αὐτοῦ, εἶνε τὸ ἀπόλυτον αὐτοῦ δικαίον, ὃ δὲ ἐν αὐτῷ ζῶν λαῶς καὶ αἰ πράξεις αὐτοῦ λαμβάνουσι τὴν τελειότητα αὐτῶν, εὐτυχίαν καὶ δόξαν. Ὁ λαὸς οὗτος εἶνε ὁ ἀρχὼν ἐν τινὶ ὀρισμένῃ περιόδῳ τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ἀπαξ μόνον· ἔχει τὸ ἀπέλυτον δικαίον καὶ ἦνε ὁ ἡγεμὼν τῆς συγχρόνου ἀναπτύξεως τοῦ παγκοσμίου πνεύματος, τῶν πνευματικῶν τῶν ἄλλων λαῶν μηδὲν ἔχόντων ἀπέναντι αὐτοῦ δικαίον, μήτε καταριθμουμένων πλέον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἅτε τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν περιόδου παρελθούσης.¹

Περὶ τὸ παγκόσμιον πνεῦμα, ἐν τῇ ἀπολύτῳ αὐτοῦ ἐννοίᾳ, ἴστανται τὰ ἰδιαίτερα ἐκάστου λαοῦ καὶ ἐκάστης ἱστορικῆς περιόδου πνεύματα, ὡς οἱ ἐκτελεστοὶ τῆς πραγματοποιήσεως αὐτοῦ καὶ ὡς μάρτυρες καὶ κόσμος τῆς λαμπρότητός του. Τὰ μερικὰ ταῦτα πνεύματα εἶνε μέχρι τῆς σήμερον τέσσαρα, ὡς κοσμοϊστορικὰ κράτη: πρῶτον τὸ ἀνατολικόν, ὡς ἄμεσος ἀποκάλυψις τοῦ οὐσιώδους πνεύματος, ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ, φυσικοῦ κόσμου ἀπορρέουσα· ἡ κοσμικὴ αὐτοῦ κυβέρνησις εἶνε θεοκρατικὴ, ὁ ἀρχὼν εἶνε ἐπίσης ἄκρος ἱερεὺς ἢ θεός, τὸ πολίτευμα καὶ ἡ νομοθεσία εἶνε θρησκευτικὰ, ὡς καὶ αἱ θρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἐντολαί, ἢ μᾶλλον τὰ ἔθιμα, εἶνε ἐπίσης πολιτικοὶ νόμοι· δεύτερον εἶνε τὸ ἐλληνικόν κράτος, ἔχον ἐν ἑαυτῷ τὴν οὐσιώδη ἐκείνην ἐνότητα τοῦ πεπερασμένου καὶ τοῦ ἀπολύτου, ἐκπροσωποῦν τὴν ἀρχὴν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀτομικότητος, τὴν νεανικὴν ἡλικίαν τῆς ἱστορίας· τρίτον εἶνε τὸ ρωμαϊκόν κράτος, ἐν ᾧ τελεῖται ἡ διάκρισις τῆς πλήρους διασπάσεως τοῦ ἠθικοῦ βίου μέχρι τῶν ἀκροτάτων ὀρίων προσωπικῆς ἰδιωτικῆς αὐτοσυνειδησίας καὶ ἀφρημένης καθολικότητος. Ἐντεῦθεν διαλύεται τὸ πᾶν ἐν τῇ καθολικῇ δυστυχίᾳ καὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἠθικοῦ βίου, αἱ ἀτομικότητες τῶν λαῶν θνήσκουσιν ἐν τῇ ἐνότητι ἐνὸς πανθέου, πᾶσα ἀτομικότης καταπίπτει ὑπὸ τὴν ἰσότητα, συγκρατωμένων πάντων τῶν κοινωνικῶν ἀτόμων ὑπὸ τὴν τεραστίαν ἰσχὴν τῆς αὐθιπαρξίας· τέταρτον εἶνε τὸ γερμανικόν κράτος, ἐν ᾧ ἐκδηλοῦται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος τῆς θείας καὶ

¹ Philosophie des Rechts § 341—345.

τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ συνδιαλλαγή τῆς ἐν τῇ αὐτοσυνειδησίᾳ καὶ τῇ ὑποκειμενικότητι ἐπιφανεῖται ἀντικειμενικῆς ἀληθείας καὶ ἐλευθερίας, ἣτις μετεβιδάσθη εἰς τοὺς γερμανικοὺς λαοὺς πρὸς ἐκτέλεσιν. Ἄλλὰ τοῦτο ἀνήκει βεβίως εἰς ἀπώτερον μέλλον, διότι τὸ ἐνεστὼς ἔχει τὴν βραδύτητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀδικον αὐθιχεσίαν, ἡ δὲ ἀλήθεια ἀπέβασε τὴν κατὰ θεωρίαν καὶ τὸ συμβεβηκὸς δύνανται αὐτῆς, οὕτως ὥστε ἡ ἀληθείας συνδιαλλαγή κατέστη ἀντικειμενικῆ, ἀνεκπύσσουσα τὴν πολιτείαν εἰς εἰκόνα καὶ πραγματικότητα τοῦ λόγου, ἐν ᾗ ἡ αὐτοσυνειδησίς εὐρίσκει τὴν πραγματικότητα τῆς οὐτιώδους αὐτῆς γνώσεως καὶ βουλήσεως ἐν ὀργανικῇ ἀνεκπύξει.

Ἡ γοτθικὴ μητρόπολις δὲν ἔχει τὰς ἀπλᾶς, ἀλλ' ἐλευθέρως γραμμὰς τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, σφραγίζεται τοῦ ἰδεώδους ἐκείνου κάλλους καὶ τῆς ἁρμονίας, τῆς ἐγκειμένης ἐν τῇ λιτότητι τῆς παραστάσεως καὶ τῆς ἐκτελέσεως, ἀλλ' ἡ μεγαλοπρεπὴς αὐτῆς καὶ ἐπιβάλλουσα φυσιογνωμία, ἡ μέχρι τῶν τελευταίων λεπτομερειῶν ποικιλία, ἐκθαμβοῦ καὶ γοητεύει, ἐνῶ αἱ κολλοσκαίαι αὐτῆς διαστᾶται, καταβάλλουσαι ἀφ' ἐνὸς τὸ πνεῦμα τὸ προσελκύουσιν ἀφ' ἑτέρου καὶ τὸ κλίνοποιτάσσουσιν. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἑγέλου θεωρία, ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ εὐρύτητι, ἔχει τὰς τεραστίαις διαστάσεις πγκοσμίου οἰκοδομήματος, περιλαμβάνοντος ἐν τῇ συλλήψει αὐτοῦ ἅπαντας τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, ἀπὸ τοῦ ἀτόμου, μέχρι τῆς τελειοτάτης αὐτοῦ ἐξελίξεως καὶ ἀποκκλύψεως, τῆς ἱστορίας. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ ἱστορικῆς καταστάσεως καὶ κινήσεως τῶν κατ' ἡμᾶς χρόνων. Ἄλλ' ὁ θρίαμβος τοῦ συστήματος διήρκεσε βραχὺν χρόνον· ἀμὰ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἑγέλου, ἡ σχολὴ διεσπάσθη· ὁ φιλόσοφος ἐνόμιπεν, ὅτι εἶπε τὸν τελευταῖον λόγον τῆς γνώσεως ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς προόδου, ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐνῶ πλησιέστατα ἤδη αὐτοῦ ἤρξατο συγχροτουμένη ἡ βικία πάλῃ, ἣτις ἀμέσως ἐπήνεγκε τὴν διάλυσιν τοῦ συστήματός του. Περικλείπων τὰς καθαρὰς φιλοσοφικὰς ὑποδικαιρέσεις τῆς σκέψεώς του, ὑποδεικνύω μόνον, ὅτι ἀπὸ τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ἀπλοθῆκης ὠπλίσθησαν ὁ ἄκρος ἀπολυτισμὸς, ἡ ἄκρα ὀρθοδοξία ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ ἡ ἐπικανάστασις. Ἐν ᾧ ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος καὶ ὁ Δαυίδ Στράους, ὁ Βρύνω Μπάουερ καὶ ὁ Μάξ Στίρνερ, ἀρνούμενοι τὸ κῆρος τῶν γραφῶν καὶ τῶν παραδόσεων, κατέρριπτον τὸ κῆρος τοῦ χριστεκτισμοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Ἑγέλος ἀπεικάλεσε «τὴν ἀληθῆ θρησκείαν, τὴν ἐνότητα τῆς ἰδέας καὶ τῆς πραγματικότητος, τὴν ταυτότητα τῆς θεότητος καὶ τοῦ ὑποκειμένου», καὶ ἀνηγόρευον τὴν ἀθείαν ὡς τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς προόδου καὶ τῆς ἱστορίας, ἐν ἀπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ οἱ ὁμολογηταὶ τῆς ἐπικανάστασεως καὶ τῆς ριζικῆς ἀνατροπῆς τῆς οἰκουμένης, ὁ Προυδὼν ἐν Γαλλίᾳ, ὁ Λασκάλ καὶ ὁ Μάρξ ἐν Γερμανίᾳ, ὁ Χέρτσεν καὶ ὁ Μπακουίνης ἐν Ρωσίᾳ, ἐκηρύσσοντο μαθηταὶ τῆς φιλο-

σοφίας αὐτοῦ, τῆς ἐπαναστατικῆς ταύτης ἀγέλης, δι' ἧς ἠλπίζον νὰ λύσωσι πάντα τὰ προβλήματα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Ἀλλὰ
 quanto mutati ab illo! ὁ Ἐγγελοσ εἶχε κηρύξει τὴν προσηκόντων πολι-
 τεϊκὴν ὡς τὴν τελευταίαν ἐκδήλωσιν τῆς πολιτικῆς καὶ ἱστορικῆς σοφίας
 τοῦ πνεύματος, καὶ ἦδη εἰ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐν ὀνόματι τοῦ πνεύματος
 τοῦ διδασκάλου, ἐκήρυττον *urbi et orbi* τὴν ἀνάγκην τῆς κατα-
 στροφῆς τοῦ οἰκοδομήματος, ὃ, περὶ ὃ διδάσκαλος εὗρισκε λογικόν,
 διότι ἦτο πραγματικόν, καὶ τὴν δημιουργικὴν ἐκείνην κοινωνίαν ἀνεῷ ἀρχῆς,
 ἀνεῷ θεοῦ, ἀνεῷ πρωτοπικότητος, ἀνεῷ φιλοπατρίας, ἀνεῷ ἐνθουσιασμοῦ,
 ἀνεῷ πολιτείας, ἀνεῷ ἰδιωκτησίας!

Σκοπὸν νὰ χαρῆξω τὰς κυρίως γραμμὰς τῆς εἰκόνης ταύτης ἐν τῷ προ-
 σαγεῖ κεφαλίῳ, περιφίλομαι ἐνταῦθα, εἰς οἷον συμπληρῶν τὴν πολιτικὴν
 θεωρίαν τοῦ Ἐγγελοσ, νὰ δικτυπώσω τὸ περὶ δικαίου καὶ πολιτείας σύ-
 στημα τοῦ Κράουζε, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐξαλλόντος σχολῆς, καὶ ἐπὶ τῶν
 αὐτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον βελτίωνται, ἀλλὰ κρείττον
 παντὸς ἄλλου κατενοήσαντο, καὶ δικτυπώσαντο τὸν ἠθικὸν ὄργανισμὸν
 τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ συστήματος τούτου
 ἐντίσει τῆς Εὐρώπης χώραις δὲν ὑπῆρξεν ἀμελεῖς εὐεργετικῶν ἀποτε-
 λεσμάτων, πολλὰ δυναμένου νὰ μεταρρυθμίσῃ καὶ νὰ βελτιώσῃ. Ὁ
 Κράουζε συμπληροῖ ἐν πολλοῖς τὰ ἐλλείποντα τοῦ συστήματος τοῦ
 Ἐγγελοσ, ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῆς πολιτικῆς ταύτης θεωρίας θέλει κατα-
 δείξει, ὅτι ἀμφοτέραι αἱ πολιτικαὶ θεωρίαι, ἰσημερῶς δι' ἀλλήλων ἐρ-
 γούμεναι, εἰς ἐναντίας συμπληροῦνται.

Ἡ ἐνότης τῆς πανθεϊστικῆς ἰδέας μετὰ τῆς θεϊστικῆς εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ
 συστήματος τοῦ Κράουζε, ἐκ δὲ τῆς ἐνότητος τῶν δύο τούτων θεωριῶν
 ἀναπτύσσεται ὁ Πανθεϊσμός, ὅστις εἶνε τὸ συμπέρασμα τῆς συμπληρώ-
 σεως τῆς μιᾶς θεωρίας διὰ τῆς ἑτέρας. Ἡ φιλοσοφία ἤπρεπε νὰ δικτυπῆ-
 ται ὑπὸ τῆς θρησκείας, αὕτη δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας. Ἄπαντες ἔ-
 χομεν ἐμρυτον τὴν ἰδέαν τοῦ θεοῦ, δικτυπόμεθα ὑπ' αὐτῆς, καὶ ἐν αὐτῇ
 ζῶμεν. Ἐκαστος ἡμῶν κίτθανεται ἐκ τῶν πνευματικῶν θν καὶ θέλει νὰ ζῇ
 ἐν κοινωνίᾳ μετ' ἄλλων πνευματικῶν, ὡς ἄνθρωπος μετ' ἀνθρώπων· ἐκτὸς
 τοῦ πνεύματος, ὁ ἄνθρωπος εὕρισκει ἐκ τῶν ἐνσώματων θν, τοῦ σώματος
 αὐτοῦ ἐμρανίζομένου ὡς μέρος τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου σώματος· τούτο δὲ
 τὸ σύνολον τῶν ἐνσώματων πραγμάτων καλοῦμεν φῆσιν· ἐκτὸς αὐτοῦ πνεύ-
 ματος καὶ τοῦ σώματος, εὕρισκομεν ἐν τῇ χώρᾳ τῆς ἐμπειρικῆς ἡμῶν
 ἀπόψεως τὸν σύνδεσμον ἀμφοτέρων τούτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἐκαστοῦ τῶν
 ἀνθρώπων ἰσχυρίζομένου, ὅτι εἶνε πνεῦμα μετὰ σώματος συνηθευμένον,
 τουτέστιν ἄνθρωπος· ἐνταῦθα ἢ ὑπαρξίς ἐτέρων ἀνθρώπων· ἐπὶ τῆς γῆς,
 ὡς τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Τὰ ἰδεώδη τοῦ ἐπὶ γῆς βίου τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀτόμου εἶνε ὁ πλήρης

αὐτοτελής, τέλειος ἄνθρωπος, ἐν ἰδιοφυίᾳ ἐκπληρῶν τὴν ἀνθρωπίνην ἰδέαν, ὡς μέλος δὲ αὐθυπόστατον τῆς κοινωνίας, καὶ ἐν συνδέσμῳ μετὰ τοῦ λόγου, τῆς φύσεως καὶ τοῦ θεοῦ, κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἐπιτυγγάνων τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ τελειότητα. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ τῆς θείας ὁμοιότητος, πάντες οἱ ἄνθρωποι, κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῶν, τοῦς πόθους, τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς δυνάμεις μελετώμενοι, εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἴσοι ἀλλήλοις καὶ ὅμοιοι, πάντες ἀπολύτως ἔντιμοι, πάντες καὶ ἕκαστοι εἶνε καθ' ἑαυτοῦς σκοπός, ἀλλ' οὐδεὶς μέσον μόνον, ἀλλ' οὐδεὶς πρᾶγμα μόνον· οὕτω πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἐξίσου ἔντιμοι, ἐλεύθεροι, αἰώνιοι, ἐν τῷ ἀτελευτήτῳ χρόνῳ μόνιμα, ἀθάνατα ἐν θεῷ πρόσωπα, καὶ ἐντεῦθεν συμπεριπίπτει ἡ ὀργανικὴ καὶ ἑναρμόνιος τελείωσις τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἰδιότυποι ὀργανικὴ καὶ ἑναρμόνιος τελείωσις τῆς ἀπ' αὐτοῦ ἐξερχομένης ἀνθρωπότητος καὶ ἡ ἀμοιβαία αὐτῶν πρόοδος, αὐξήσις καὶ ἐπίδοσις.

Ἄπαντες οἱ ἄνθρωποι ἀποτελοῦσιν ὀργανικὸν ὅλον, ἐν τῷ αὐτῷ τῆς φύσεως κύκλῳ, ὡς τι ὀργανικὸν γένος, προωρισμένον νὰ ᾖνε κοινωνικὸν βίου σύνολον, ἐν ᾧ ἕκαστος ἄνθρωπος ὑφίσταται, ἐν τῷ ἀτομικῷ αὐτοῦ βίῳ τελειούμενος· ἄπαντες συνεπῶς ἀποτελοῦσιν ἠθικὸν πρόσωπον, κεκλημένοι νὰ σχηματίσωσι κοινωνίαν, περιλαμβάνουσιν τὸν βίον αὐτῶν, ὡς τὸν σύνδεσμον τοῦ ὅλου βίου τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ κοινωνία αὕτη πάντων τῶν ἀνθρώπων εἶνε ἡ τελειότης τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν ἣ πάντες οἱ καθ' ἕκαστον ἄνθρωποι ἀποτελοῦσιν ἀληθῆ, ἔξοχον προσωπικότητα, τὸ ἄκρον ἄωτον, τὸ ἰδεώδες, πρὸς ὃ τείνει ἡ ἀνθρωπότης, συνειδυῖα τὴν ἀνάγκην τῆς πρὸς τὰ πρόσω τελειότητος¹.

Ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἄτομον, εἶνε ὄν κατώτατον ἐν τῷ βίῳ, ἀλλὰ τέλειον πρόσωπον, ὡς ἄνθρωπος, μετ' ἄλλων προσώπων ἢ ἀνθρώπων, καὶ κατὰ πρῶτον ἐν τῷ συνδέσμῳ τοῦ ἀτομικοῦ ἔρωτος, ἐξ οὗ παράγεται διπλῆ κοινωνία, ἡ κοινωνία τοῦ γάμου, εἰς τὴν οἰκογενεῖαν εὐρυνομένη, προωρισμένην ἐπίσης εἰς ἐνότητα μετ' ἄλλων οἰκογενειῶν. Ἐντεῦθεν γεννᾶται ὁ οἰκογενειακὸς σύνδεσμος, ἡ ἐν ὀρισμένῳ τόπῳ κοινωνία. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνώτερος οὗτος βαθμὸς τῆς προσωπικότητος εἶνε προωρισμένος εἰς εὐρύτερον σύνδεσμον· ἐντεῦθεν ἡ φυλὴ, ἣτις πολλαπλασιαζομένη καὶ εὐρυνομένη, παράγει τὴν ἀνωτέραν προσωπικότητα τοῦ λαοῦ, οὗ ἢ μετ' ἄλλων συνένωσις παράγει τὸν σύνδεσμον τῶν λαῶν, ἐξ οὗ πάλιν ἡ ἀνωτέρα τῶν λαῶν προσωπικότης, ἀποτελοῦται τὴν ὅλην ἀνθρωπότητα.

Ἐν τῇ ἀνωτάτῃ ταύτῃ σφίρει τῆς ἀνθρωπίνης τελειότητος πραγματοποιῶνται πάντες οἱ σκοποὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου: θρησκεία, ἐπιστήμη, τέχνη, παιδεία καὶ ἀνατροφή, ἠθικότης καὶ δίκαιον· ἄπαντα σχετίζονται πρὸς οὐσιώδεις σχέσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἀλλὰ δὲν ἐξαντλοῦσι πάντα αὐτοῦ τὸν προορισμόν, πρὸς πραγματοποίησιν δ' αὐτῶν ἡ ἀνθρωπίνη κοι-

¹ Philosophie der Geschichte.

νωνίας, ὠργανωμένη, χρῆται διαφόροις μέσοις καὶ ἰδρύμασιν, δι' ὧν ἅπαντες οὗτοι οἱ κατώτεροι ὀργανισμοί, τελούντες τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν, ἀναπτύσσονται ἀνεξαρτήτως καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ ἑκάστος κύκλῳ, μὴ δικαιομένου ἑκάστου νὰ διαταράξῃ τὰ ὅρια τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἑτέρου, καθὼ ἰδικίτερον σκοπὸν ἐπιδιώκοντος.

Ἄλλ' ὁ εὐρύτερος τῶν κοινωνικῶν κύκλων καὶ ὁ μείζονα ἐξασκῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἄλλων, κατωτέρων ἢ μᾶλλον περιορισμένων, εἶνε τὸ δίκαιον καὶ ἡ διὰ τούτου πραγματοποιημένη πολιτεία. Αὕτη εἶνε, ὡς ὀργανισμὸς τοῦ πραγματοποιηθέντος δικαίου, ἐσωτερικὸς μόνον μερικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ὅλου βίου, ἐντεῦθεν δὲ διατελεῖ ἐν στενῇ συναφείᾳ, ἐσωτερικῇ καὶ ἐξωτερικῇ, μετὰ τῶν ἄλλων μερικῶν ὀργανισμῶν τῆς κοινωνίας. Ἐν τούτοις ὀφείλει ἡ πολιτεία ν' ἀναγνωρίζῃ τὴν αὐτοτέλειαν πάντων τῶν ἄλλων μερικῶν ὀργανισμῶν, ὡς καὶ πάντων τῶν ἄλλων κοινωνικῶν συλλόγων, οἵτινες εἶνε ἀφιερωμένοι εἰς τὰ καθέκαστα τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ, ὀφείλει νὰ παρέχῃ πᾶσιν ἐξίσου τὸ δίκαιον, καὶ ἐν ἀρμονικῇ μετ' αὐτῶν νὰ διατελῇ συναφείᾳ. Οἱ σύλλογοι οὗτοι δὲν εἶνε ὑποτεταγμένοι τῇ πολιτείᾳ, ἀλλὰ παρὰλλήλως τεταγμένοι, ἡ δὲ πολιτεία εἶνε ἐναρμονίως μετ' αὐτῶν συνδεδεμένη καὶ τὰνάπαλιν· οὕτως ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡ πολιτεία εἶνε μερικὸς τις ὀργανισμὸς καὶ λειτουργία τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ὅπως καὶ ὁ θρησκευτικὸς σύλλογος, ὁ ἔχων ἀντικείμενον τὴν θρησκείαν, ὁ σύλλογος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ προωρισμένοι διὰ τὰς ἀνωτέρας τῶν ἀνθρώπων σχέσεις.

Ἡ πολιτεία δὲν παράγεται διὰ συμβάσεως, τὸ δίκαιον δὲν βασιίζεται ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς συνθήκης, οὔτε ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ δικαίου, ἀλλὰ τοῦναντίον ἡ κοινωνικὴ συνθήκη, ὡς ὁ ἐννομος τύπος τῆς πολιτείας, βασιίζεται ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ δικαίου. Ἐντεῦθεν προκύπτει, ὅτι ἡ κοινωνικὴ συνθήκη δὲν ἀπαιτεῖται, ἵνα ὀρισθῇ καὶ γνωσθῇ τί ἐστὶ δίκαιον, ἀλλὰ συνομολογεῖται, ὅπως ὁ οὐσιώδης τύπος, ὁ ἀναγκαίως ἀπαιτούμενος πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ δικαίου, ἡ κοινωνικὴ ἐννομος βούλησις διαμορφωθῇ καὶ ἀρχίσῃ νὰ ἐνεργῇ, ἐπειδὴ δὲ ὁ οὐσιώδης τύπος τῆς ἐνεργείας τῆς πολιτείας εἶνε ἐλευθέρᾳ δικαίᾳ βούλησις, ἐπίσης ἡ ἐλευθέρᾳ καὶ ἠθικῇ βούλησις ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἶνε ὁ οὐσιώδης τύπος τῆς κοινωνικῆς πολιτείας, ἐν τῇ γενέσκει αὐτῆς, ὑπάρξει καὶ μορφώσκει, ὡς καὶ κατὰ τὸ πολίτευμα αὐτῆς· τὸ δίκαιον δὲν βασιίζεται ἐπὶ τῆς ἐλευθέρᾳ ἀτομικῆς βουλήσεως, οὔτε ἐπὶ τῆς βουλήσεως καθ' ὅλου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς λόγου· ἡ δὲ βούλησις τότε μόνον εἶνε δικαία, καθ' ὅσον τὸ ὑπ' αὐτῆς βουληθὲν εἶνε δίκαιον καθ' ἑαυτὸ, κατὰ τοσοῦτον δὲ εἶνε ἔγκυρον, ἐφ' ὅσον χρόνον ὑφίσταται ὁ δικαιολογικὸς λόγος. Ἐπικρίνων τὴν περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πολιτείας θεωρίαν καὶ τῆς ἱστορικῆς σχολῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς συνθήκης, ἀρνεῖται ἀμφοτέρων τὴν καθ' ὅλοκληρίαν ἀλήθειαν.

Ἡ ἀλήθεια κεῖται ἐν τῷ μέτρῳ. Τὸ δίκαιον δὲν στηρίζεται ἐπὶ συνθήκῃς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς οὐσίᾳς τοῦ λόγου, τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ δικαίου (Rechtsgrund), δικίως δ' ἀπαιτεῖται ἐκάστης συνθήκῃς ὁ ἔννομος λόγος ν' ἀποδεικνύηται καὶ νὰ νομιμοποιηθῆται, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶνε ὅπως ἀδιάφορον, ἀν τὸ δίκαιον ἐξωτερικῶς ὠρίσθη ὑφ' ἑνὸς ἢ πλειόνων* ἐν τούτοις μ' ὅλον ὅτι ἡ τοῦ δικαίου φύσις κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς, δὲν ὀρίζεται διὰ τοῦ τύπου τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως, ἐν τούτοις εἶνε ἐντελῶς ἀδύνατον τὸ δίκαιον νὰ πρακτικῶς δι' ἄλλου τινὸς τύπου ὡς καθολικὴ κοινωνικὴ ὑπόθεσις, ἢ δι' ἐκείνου, ὅστις εἶνε ὁ καθολικὸς τύπος τοῦ λόγου, ὑφ' ὃν οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει δύνανται μόνον νὰ πραγματοποιήσωσι πᾶν κοινωνικὸν ἀγαθόν* ἀλλ' οὗτος ὁ τύπος εἶνε ἡ κοινωνικὴ βούλησις* καὶ ἐντεῦθεν τὸ δίκαιον μόνον ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον δύναται νὰ πρακτικῶς μεταξὺ λογικῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ τούτου ἐρείδεται ὑπὸ τὸν τύπον κοινωνικῆς συνθήκῃς* ἐκ τούτου καταφαίνεται, ὅτι πᾶς ἄλλος πολιτικὸς τύπος ἐν μέρει μόνον πραγματοποιοῖ τὸ δίκαιον* καὶ τοῦτο διδάσκει ἡ ὅλη ἱστορία τῶν λαῶν καὶ τῆς ἀνθρωπότητος* μόνον ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐκείνῃ, ἣτις κατὰ τύπον εἶνε ἡδὴ ἡ συμφωνοτάτη ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς τὴν ἰδεώδη πολιτείαν, πλήρη καὶ γιγαντιαίως βήμασιν ἐν ἀρμονίᾳ προβαίνει ὁ ἐν τῷ δικαίῳ βίος, αὕτη δὲ εἶνε ἡ ἀμερικανικὴ Συμπολιτεία, ἥς ὑπεροῦσιν ἐν γένει πᾶσαι αἱ ἄλλαι σύγχρονοι πολιτεῖαι. ¹

Ἡ πολιτεία, προὐκὸν οὐσα τῆς ἐκθρησκείας ἀναπτύξεως ἐνὸς λαοῦ, ὀρίσται ἀνγκυκίως ποικίλας μεταβολὰς, καθ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης προβαίνει βελτιουμένη ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἀναπτύξει, ἀκολουθεῖ δὲ τοὺς νόμους τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῶν πρωτίτων τῆς ἀναπτύξεως ταύτης περιόδων, καὶ ἰδίως τὸν πολιτικὸν τύπον ἐκάστου λαοῦ ἐν ταῖς πρωτίταις αὐτοῦ περιόδοις. Καθ' ὅσον λαός τις ἀναπτύσσεται, λαμβάνων τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας συνείδησιν, ἀναγνωρίζει ἐπίσης τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου καὶ τὴν τῆς πολιτείας, ζητῶν νὰ διατυπώσῃ τὴν πολιτείαν του διὰ τοῦ τελειοτάτου πολιτικικοῦ τύπου. Ἀλλὰ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς ἐλευθερίας, ἣτις εἶνε ἀπόλυτος ἀνάγκη τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν τελειότητα αὐτοῦ, πνευματικὴ ἐλευθερία τότε λεγομένη, ἢ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως* τὸ δίκαιον τοῦτο τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς σκέψεως εἶνε τὸ ἐσώτατον δίκαιον διὰ τὸν βίον τοῦ πνεύματος, διότι ἕκαστος ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ θέλῃ ὅ,τι δίκαιον, πάτη δύναμις ἐκτελῶν αὐτὸ, καὶ ὅταν σιγᾷ τὸ κοινωνικὸν δίκαιον, ἢ οὐδὲν λέγει, εἴτε δὲν δύναται νὰ προασπίτῃ αὐτὸν διὰ τῆς δυνάμεώς του, εἴτε ἐὰν ἀδίκως ἀποφαίνεται, διότι ὁ ἐσωτερικῶς δίκαιος θέλει καὶ πράττει τὸ δίκαιον, οὐχὶ διότι εἶνε ἐξηναγκασμένος πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ τὸ πράττει, διότι εἶνε ἐν τῇ οὐσίᾳ

* Vorlesungen über Rechtsphilosophie.

αὐτοῦ ἀνθρώπινον καὶ βεβῶν. Ἐντεῦθεν ὁ δίκαιος ἀνὴρ ἐπωφελεῖται πάσης περιστάσεως, ἐν στενῷ ἢ εὐρείῳ κύκλῳ τοῦ βίου, πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ δικαίου καὶ κατέργησιν τοῦ ἀδίκου, τὰ πάντα πράττων διὰ δικαίων μέσων, ἐν ἀγάπῃ καὶ ἐν εἰρήνῃ, οὐδὲν δὲ διὰ τῆς βίας καὶ τῆς ἐπιβίας, ἐναντίως πρὸς τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ δίκαιον, καὶ ἐν φρονήσει, συνωδᾷ τοῖς ἐρμηνευθεῖσι νόμοις τῆς τέχνης τοῦ βίου.

Ἡ πολιτεία σκοπεῖ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ δικαίου καθ' ὅλου· αὐτοῦ τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰς ἐκδηλώσεις ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ, ὀργανικῶς περιλαμβάνουσα ἅπαντα τὰ ὑποδεέστερα ἐν τῇ ἀνθρωπότητι πρόσωπα, ἀπὸ τοῦ ἀτόμου μέχρι τῆς εὐρυτέρας τῶν λαῶν ὁμοσπονδίας. Ἡ δὲ εὐτύττασις τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἐπὶ τῆς γῆς ἀρχεται ἱστορικῶς ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ δικαίῳ βίου τοῦ ἀτόμου, προβαίνει εἰς τὸν ἐν τῷ δικαίῳ βίῳ τῆς οἰκογενείας, καὶ οὕτω καθεξῆς, μέχρι τῶν τελειοτάτων ἐκδηλώσεων τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνικότητος. Ἐντεῦθεν λέγεται συνήθως, ὅτι πᾶσα τῶν πολιτειῶν εὐτύττασις ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, καθ' ὅσον ἕκαστος ἀνθρώπος ἐξέρχεται ἐκ τῆς συνενώσεως δύο ἀντιθέτων εἰδῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπίνη ἐπιστήμη διδάσκει, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης γεννᾶται κατὰ πρῶτον, εἶτα δὲ ἀναπτύσσεται διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν γενῶν, ἔπεται φιλοσοφικῶς ἐκ τούτου, ἀλλὰ βεβῶως δὲν εἶνε ἐναργῆς ἱστορικῶς καθ' ὀλοκληρίαν, ὅτι πᾶσα ἔννομος τῆς κοινωνικῆς εὐτύττασις ἀπορρέει ἀπὸ τοῦ συνδέσμου τῶν ἀτόμων, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἱστορικὴ πρόοδος τῆς ἀναπτύξεως τῶν πολιτειῶν, ἡ θεμελίωσις κατ' ἰδίαν τοιούτων, ἀφοῦ ἤδη ἀπανταχοῦ συνεστήθησαν οἰκογένειαι, δεικνύει, ὅτι ἡ θεμελίωσις τῶν πολιτειῶν εἶνε δυνατὴ διὰ τῶν κατ' ἰδίαν ἀνθρώπων, ὡς ἀτόμων. Οὕτως ὁ ἀνθρώπος, ὡς πολιτικὸν πρόσωπον, πραγματοποιοῦν τὸ δίκαιον ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ βίῳ, δὲν ἀναπτύσσει, ἀμα τῇ ἐπὶ τῆς γῆς ἐμφανίσει του, τὴν πολιτικὴν ἰδέαν· αὕτη ἀναπτύσσεται βραδέως, παρακολουθοῦσα τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος· λαμβάνει κατὰ συνέπειαν διαφόρους μορφὰς, ποικίλας δὲ ὑφίσταται ἀλλοιώσεις, ἀλλ' ἀείποτε ἐπὶ τὰ πρόσω, πρὸς τελειότεραν ἀνάπτυξιν. Ὁ ἀρχέτυπος, ἐν τῇ ἰδέᾳ ὑριστάμενος, πολιτικὸς τύπος, δι' οὗ μόνου τὸ δίκαιον τελῶς δύναται νὰ παρασταθῇ, εἶνε ἡ παρβασιλεία τοῦ δικαίου, ἡ μοναρχία ἐν τῇ ὑψίστῃ αὐτῆς ἐννοίᾳ· διότι τὸ δίκαιον διὰ τοῦ ὑπερτάτου κοινωνικοῦ προσώπου μόνον καὶ διὰ τῆς πολιτείας πρέπει νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ ἀρχῇ· ἀλλ' ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ τῆς ἀναπτύξεως ταύτης ἡ πολιτικὴ κυριαρχία ἐξασχεῖται εἴτε ὑφ' ἑνὸς ἀνδρός, ὡς μονάρχου, εἴτε ὑπὸ ὑποδεεστέρας κοινωνίας, φυλῆς, τάξεως, εἴτε τάξεως εὐγενῶν καὶ πλουσίων (κληροκρατία, ἀριστοκρατία, τιμοκρατία), εἴτε ὑπὸ τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ συνηνωμένης, ἀλλ' ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας, κοινωνικότητος καὶ ἀνωτέρας προσωπικότητος ἑλλιποῦς πληθύος ἀτόμων (δημοκρατία, κρεῖττον ὀχλοκρατία)· ἢ ἀπόλυτος

ἐν μιᾷ οἰκογενεῖα κληρονομικῇ μοναρχίᾳ εἶνε ἐν τῇ δευτέρᾳ κυρίᾳ περιόδῳ ὁ τελευταίως ἐμφανιζόμενος τελειότατος πολιτειακὸς τύπος ἀπὸ ταύτης δὲ ἐπέρχεται ἡ μετάβασις εἰς τὴν τρίτην κυρίαν περίοδον τῆς πολιτικῆς συστάσεως διὰ τῆς ἀντιπροσωπικῆς μοναρχίας, ἧς τὸ συνταγμα ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ἀπόλυτον μονάρχην ὑπὸ τῆς κοινωνίας, ἐλευθέρως καὶ αὐτονόμου, ἐν τῇ τελειότητι τῆς δυνάμεώς της. Τοῦτο εἶνε τὸ τελειότατον εἶδος καὶ ἡ πληρεστέρη μορφή τῆς πολιτικῆς ἰδέας ἐν τῇ συγχρόνῳ ἱστορικῇ περιόδῳ τῆς ἀνθρωπότητος· ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης ὁσημέραι κρατύνεται καὶ ἀναπτύσσεται ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτῆς βίῳ, ἀναλόγως ἄρα τῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως καθίσταται δεκτικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ἰδέα· καθ' ὅσον δὲ ὁ βίος τῆς ἀνθρωπότητος ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, ἀγνὸς ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ ἐν τῷ δικαίῳ, ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ ἐν τῇ εἰρήνῃ, προβαίνει αἰετοτε πρὸς τελειότερους πολιτειακοὺς τύπους, αἱ ἐλλείψεις αὐτῶν εἰσὶν ὀλιγώτεραι, σπανιώτεραι δὲ αἱ βίαιαι πολιτικαὶ ἐπαναστάσεις. Οὕτω δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἐπιτύχῃ ἐν τῷ μέλλοντι πολιτικὸν βίον τέλειον, ἐλευθέρων ποιούσα χρῆσιν τῆς δυνάμεώς της καὶ τῇ θεῖᾳ συνεργείᾳ. Διότι ἡ αἰώνια σοφία γινώσκει δι' αἵματος καὶ δακρύων νὰ ὁδηγῇ τοὺς λαοὺς πρὸς τὴν ἐν τῷ δικαίῳ εἰρήνην, ἣν παρέχει ὁ θεὸς εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον, εἰς ἕκαστον λαόν, εἰς ἕκαστον ἔθνος ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ τῆς ἱστορίας.¹

Ἡ θεωρία τοῦ Κράτους, κρατοῦσα μέσσην ὁδὸν ὡς πρὸς τὰς συγχρόνους αὐτῆς θεωρίας τῆς φιλοσοφικῆς καὶ τῆς ἱστορικῆς σχολῆς, ἀναγνωρίζουσα τὰ δίκαια τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ μὴ παραγνωρίζουσα τὴν σημασίαν τῆς ἱστορίας, ἐμβαθύνει μᾶλλον τῶν ἄλλων εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν πρώτην ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας. Μὴ θυσιάζουσα τὴν ἀτομικὴν αὐτοβουλίαν καὶ ἐνέργειαν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς πολιτείας, ὡς αἱ πλεῖστα τῶν νεωτέρων πολιτικῶν θεωριῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτοβουλίαν τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ομάδων ζητοῦσα νὰ ὀργανώσῃ, οὔτε εἰς τὴν πολιτείαν ἐπιτρέπει ν' ἀπορροφήσῃ πᾶσαν κοινωνικὴν δύνανμιν καὶ ἐνέργειαν, ἀλλ' οὔτε τὰς διαφόρους κοινωνικὰς δυνάμεις ἀνέχεται νὰ ὑπερβῶσι τὰ ὅρια αὐτῶν, ἐπιβλάσῃ τῆς πολιτείας· ἡ πολιτεία δὲν ἐξασχεῖ ἀπόλυτον αὐθεντείαν ἐπὶ τῶν κατωτέρων ὀργανισμῶν τῆς κοινωνίας, ἀλλ' ἐν ἀρμονίᾳ συνδέουσα αὐτοὺς, συντελεῖ εἰς τὴν ἐκάστου ἐλευθέρων ἐνέργειαν, παρισταμένη ὡς ἐπίκουρος αὐτῶν καὶ δικαιοτήτης ἐν πάσῃ ρήξει, διότι ἐκ τῆς ποικιλίας καὶ τῶν ἀντιθέσεων τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ λειτουργουσῶν δυνάμεων παρέρχεται ἡ κοινωνικὴ εὐρυθμία καὶ εὐκοσμία—ἡ ἐνότης, ἣτις εἶνε ὁ τελευταῖος ἐν τῇ ἱστορίᾳ σκοπὸς τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς κοινωνίας· τοῦτο δὲ πραγματοποιεῖται κατ' ἐξοχὴν οὐχὶ διὰ τῆς ἀλληλομαχίας,

¹ Vorlesungen über Rechtsphilosophie.

ἀλλὰ διὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ συνεργασίας τῶν διαφόρων δυνάμεων τοῦ πνεύματος, ἐκδηλουμένων ἐν ταῖς ποικίλαις σφαίραις τῆς κοινωνίας, ὧν ἡ πολιτεία εἶνε ἡ εὐρυτάτη καὶ ἡ σπουδαιότατη. Ἐν τῇ συγχρόνῳ καθολικῇ συγχύσει τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ιδεῶν τολμηρὸν τὸ δεισχυρισθῆναι, ὅτι αὐτὸς ἢ ὁ ἄλλος κοινωνικὸς ἢ πολιτικὸς τύπος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἡ πικράεικ ἢ τὸ καθολικὸν κατὰ πάσης κοινωνικῆς νόσου ἀλεξιφάρμακον. Ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη, μὴ δυναμένη ἀσφαλῶς νὰ εἴρῃ ἐκ τοῦ προτέρου τὸν τρόπον τῆς ἰάσεως, δὲν δύναται ἢ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν ἐμπειρικὸν τῆς θεραπείας τρόπον, συνιστῶσα μόνοντὰ φάρμακα ἐλεῖνα, ἕτινα ἐκ τοῦ προτέρου ἀπεδείχθησαν τελεσφόρα· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπιτυγχάνεται βεδικίως διὰ τῶν ἀπολύτων θεωριῶν, οὔτε διὰ τῆς κομματικῆς ἐμπαθείας, σκοτιζούσης τὴν διάνοιαν καὶ τὴν κρίσιν. Ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη, ἐπιστήμη τοῦ πνεύματος, ἄρα ἀπόλυτος, ὁρίσεται ἅμα καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου—τῆς ἱστορίας· τότε δὲ μόνον αὕτη εἶνε ἀληθής, ὅταν κατορθώσῃ νὰ συμβιδάτῃ τὸν κόσμον τῆς ιδέας καὶ τὸν κόσμον τῆς ἱστορίας, τὸ πνεῦμα μετὰ τῆς πραγματικότητος, τὸ παρελθὸν μετὰ τοῦ παρόντος, ἔχουσα πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ἀποστολὴ τῆς ἱστορίας εἶνε ἡ ἀποκάλυψις τῆς ιδέας καὶ ἡ πραγμάτωσις αὐτῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὅ,περ κατ' ἐξοχὴν ἐπιτελεῖται διὰ τῆς καλλίτης πολιτείας, τότε μόνον ἀληθῶς τοικύτης, ὅπου αὕτη ἐκπροσωπεῖ τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀνθρωπότητος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΣΤΙΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΙ

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἐν τῷ δημιουργικῷ αὐτῆς πυρετῷ, ἐξήγειρε τὰ τολμηρότατα ιδεώδη τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἡ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀρχαίου καθεστῶτος ἐξεληθοῦσα νέα κοινωνία, ἐν ὑπερβιολούτῃ τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς ἐκτιμήσει, ἐν τῇ ἀποθεώσει τοῦ λόγου, ὡς τοῦ δημιουργικοῦ πάσης τάξεως καὶ ἀρχῆς συμβόλου, ἤκιστα δειλιῶσα πρὸς τὰ παρεντιθέμενα ἱστορικὰ προσκόμματα, ἔσπευδε διὰ μιᾶς σκέψεως, διὰ μιᾶς ἀρχῆς νὰ καταστήσῃ τὴν νέαν αὐτῆς τάξιν. Οὕτω παρίστατο τὸ παράδοξον φαινόμενον κατὰ πρῶτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ συνελεύσεως, ἀξιούσης ὅτι ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐθνικὴν βούλησιν, συνείδησιν καὶ κυριαρχίαν, καὶ αὐτοβούλως ζητούσης νὰ μεταβάλλῃ, κατὰ τὰ ἐκαστοτε κρατοῦντα δόγματα, τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν συνείδησιν τῆς κοινωνίας· καὶ πρὸς ἐπίμετρον τοῦ παραδόξου, τὸν αὐτὸν νομοθέτην, ὑπὸ